

Gosztola Judit

Az utolsó skót király

The last king of Scotland (2006)

Mindazok ellenére, ami itt következik, szeretném leszögezni, hogy nem lehet elég mozit készíteni Afrikáról, s nem lehet eleget foglalkozni vele, hiszen ma a film az egyetlen műfaj, ami több millió fogyasztó számára kézenfekvő közvetítő közeg, nem pedig a bulvárosodó hírműsorok, vagy a külpolitikai témájú újságcikkek. Szinte kizárólag így lehet megszólítani az embereket és elmesélni nekik azt, mi is történik ezekben a percekben a világban.

Fehérkézzel/lábbal belelehet ugyan nyúlni/taposni a nagyfekete, sűrű masszába (a világ „jobbik” feléről nézve legalábbis az), de abból semmi jó nem következik – európai mentalitással ugyanis képtelenség megérteni az afrikai lelket, létet, társadalmat, rendszert. Egy film megmutathatja kicsiben azt, hogy általában mit ront el a segíteni akaró fehér kéz/láb, amely hisz a rendszerben és önmaga civilizációjának megkérdőjelezhetetlenségében, ami azonban a fekete kontinensen nem járható út. Aztán belebukik a nagy vállalkozásba, menekülni akar a félig elvégzett feladatokat hátrahagyva. Lehet, sőt kell is kárhóztatni egy filmet azért, hogy nem enged betekinteni mélyrehatóbban a hetvenes évek Ugandájának valódi történetébe, de talán nem is ez volt az eredeti célja. Lehet, hogy csak fel akarta hívni a figyelmet arra, hogy ezt nem kellene, nem így kellene: nem

kellene aszfaltkrétát küldeni egy olyan országba, ahol nincs aszfalt, és nem kellene európai típusú uralmi rendszert ráerőszakolni az ott élőkre.

Egy film arra taníthat még, hogy a történelem az, ami ma történik, és mi nem teszünk mást, mint csukott szemmel élünk benne, hagyjuk, hogy teljesen felőröljenek minket a mindennapok. Képtelenek vagyunk túllátni saját életünk rácsain, csak pillanatokra gondolkozunk el a világ dolgain. Valami nincs rendben, valami nagyon nincsen rendben. Egy gondolatcsíra lehet egy film, amit tovább kell gondolni, sőt bizonyos esetekben önmaga gondolja magát tovább az elménkben.

Egy filmnek *Az utolsó skót király* lett a címe. De ha már egyszer skót és király, a rendezők vagy a forgatókönyvírók talán kibonthatták volna akár bővebben is ezt a szálát, vagy legalább még három mondatot pazarolhattak volna az ügyre azok számára, akik nincsenek egészen otthon a 20. század második felének afrikai eseményeiben, hiszen azok számára nem volt teljesen egyértelmű, miért is koronázta Idi Amin Dada magát királlyá s miért pont skót királlyá. Elképzelhető, hogy Giles Foden azonos címet viselő bestsellerében, ami alapján a film forgatókönyve készült, ezt nem mulasztotta el.

Kevin Macdonald rendezőnek komolyabb, említésre méltó alkotása mindeddig még nem született (*Zuhanás a csendbe, Touching the void, stb.*), főként tévéfilmekben edződött, fiatal és tehetséges fiú, de őszintén szólva, ha túl sokat nem vártunk tőle, jól is tettük.

Forest Whitaker (Szellemkutya, Pánikszoba, Jó reggelt, Vietnám!) zseni, ő alakítja a hetvenes évek Ugandájának diktátorát. Sokszor, nem túlzottan sokféle szerepben bizonyította már, hogy korunk egyik legtehetségesebb karakterszínésze. Méretesnek is mondható testét tökéletesen ellensúlyozza kisfiús bája és szomorú kölyökkutya szeme: már önmagában a megjelenése is kettős, pompás skizofrén lenne belőle. Nagy, csúnya, ám kedves és jószívű óriás, maga Quasimodo. Ebben az esetben azonban megfordul a sorrend, először látjuk jóságos (ám valamiért gyanús) népvézérnek, aki az ország megmentőjeként tetszeleg sok száz ember előtt, majd egyik pillanatról a másikra, nem várt fordulatként szörnyeteggé válik, aki többszáz ezer embert mészárol le. Ez persze mind nem igaz, csupán csak ugyanolyan együgyű kezdőnek néznek minket, mint amilyen *Nicholas* (James McAvoy), a zöldfülű skót (éppen skót!) orvos. Nyugodjunk meg, természetesen a legfiktívebb alak, aki volt oly bájosan ostoba és képes volt bízni a történelem egyik legelvetemültebb diktátorában. Az ő szemén keresztül tárulnak fel előttünk az ugandai féligazságok: addig, amíg Nicholas vak, hisz a képzeletbeli néző is (aki magától természetesen nem jön rá arra, hogy itt ugye egy zsarnokkal van dolga), s mihelyt megcsapja őt a kételkedés szele, a kamera elkezd láttatni velünk a visszasságokat is. A kórház folyosói hirtelen megtelnek sovány és kétségbeesett betegekkel. S ebben a pillanatban követi el a film azt a jelenetet s egyben nagy hibáját, amellyel egy időben fogyhat ki a popcorn a lelkes mozilátogató papírzacsokjából, s így kénytelen felpillantani és félrehúzni a száját ezen az arcátlan szájbárogáson: Nicholas úszóversenyt celebrál a palota egyik medencéjében, amikor is az Elnök másodpercekkel előbb ugrik vízbe, amit persze elfelejt észrevenni a lelkes slepp. Mindez persze még nem lenne probléma, hiszen ettől lesz ez a film azzá ami: egy szokványos Hollywood-szagú műanyag, langyos, helyenként unalmas és híg keveréke a történelemnek és a love storynak, amit persze feltétlenül Oscarral kellett jutalmazni.

James McAvoy ezelőtt főképp a manapság nagyon trendi, ám felejthető angolszász sorozatokban, valamint néhány „B” kategóriás film mellékszereplőjeként tetszelgett, ehhez képest azért jól megállta a helyét ebben a nem túl összetett, ám hálás szerepkörben. A napokban kerül a mozikba legújabb filmje, a *Vágy és vezeklés*, amelyben szintén hős és szerelmes, kettő az egyben, az azonban még nem derült ki, hogy vajon ebben is a tudatlan naivát hozza-e? Gyanítom, igen.

Whitaker (aki az évtized leghatásosabb angol akcentusát produkálta ebben a filmben) kapta 2006-ban a legjobb férfi főszereplőnek járó *Oscar-díjat*. Nem sajnálom tőle, de talán nem pont most kellett volna neki itélni, hiszen így főként ez a filmje marad fenn

az utókor számára, ami azért kár, mert adta ő már a nevét komolyabb alkotásokhoz is, ám feltehetően, azoknak nem volt szükségére ilyen méretű ingyen reklámra, ment magától is a szekér.

Amin karaktere a legeggyértelműbb, mondhatni egyszerű, ő a megtestesült gonosz, „*én is ember vagyok ám*” köntösbe bújtatva, amiről az első pillanatban kiderül, hogy hamis, nem emberi, egyetlen gesztusa sem természetes, egy torz öldöklőgéppé, amire Nicholas sajnos végleteleg tompa érzékeivel csak az utolsó utáni pillanatban döbben rá. Amin mindezek ellenére azt a felkészültséget és tehetséget igényli, ami csak Whitakernek van meg!

De nézzük meg Nicholas karakterét közelebbről: ő az a történetben, aki az összes létező hibát elköveti, attól a pillanattól kezdve, amikor is egy rosszul sikerült családi vacsora után felelőtlenül bökdösni kezdi a földgömböt és úti céljául Ugandát választja Kanada helyett, ahol várhatóan szépen ívelő karrier várt volna rá, mondjuk, mint plasztikai sebész, vagy belgyógyász, sőt valószínűleg kevesebb diktátorral hozta volna össze a sors. Ráadásként még azt a hasznos, a későbbiek során kulcsfontosságú információt is megkapjuk róla (hála ennek a rendkívüli forgatókönyvnek), hogy a fiú szerelmes típus. Itt van mindjárt az Első Nő, a helybeli, szintén világjobbító szándékkal valamelyik, a világ jobbik felén elhelyezkedő, szerencsés országból érkezett orvos felesége, Scully ügynök, akit 14 boldog percig, vagyis addig a pillanatig, amikor is hajlandó volt hatásosan belenézni a kamerába, fel sem ismertem. Akármilyen jól is áll neki az eltelt egypár év, a szőke haj és a leadott kilók, sokat nem tesz hozzá a filmhez, azon kívül, hogy nő, szkeptikus és erkölcsös: nem vegyül az új fiúval. Ő az, aki nagyon nem hisz Aminban és az eljövendő jobb életben, innentől kezd valami gyanús lenni, a mit sem sejtő néző számára is!

A Második Nő, *Kay Amin* (Kerry Washington), ki más is lenne ő, mint a tejhatalmú tábornok egyik gyönyörű felesége a sok közül, a legszebb és egyben a legszerencsétlenebb, akit férje száműzött a palotából, feltehetően közös beteg fiuk miatt. A szereplők közül ő jár a legrosszabbul az egész történet folyamán (leszámítva talán azt a háromszáz ezer legyilkolt szerencsétlent), ám a Nicholassal való kapcsolatát nem érdemes mélyrehatóbb vizsgálatnak alávetni, hiszen az egész nem más, mint egy romantikus közhely. Hozzá köthető azonban az egyetlen valóban megrázó jelenet: megcsonkítva, kiterítve fekszik egy fém tepsiben. Amin többi áldozatáról csak néhány fekete-fehér fénykép villan fel másodpercek erejéig. A hatásadását vádja tehát semmiképpen nem érheti a mozit, legalábbis az biztos, hogy nem a képekkel akar hatni, néhol talán a pszichével próbálkozik vagy azt a tézist játsza ki, hogy Afrika a legcsodálatosabb kontinens, és mégis, itt történik a legtöbb borzalom a világban. Igen, ez az ellentét egy használható irányvonala lehetne a filmnek, még sincs kiaknázva ez a lehetőség.

Nem könnyű feladat 20-30 évet ugrani visszafelé az időben, főleg a díszlet és jelmeztervezőknek jelenthet igazi kihívást

Fotó: Schumicky Lilla • Utcai árus Dakarban

hitelesen visszaadni a hetvenes évek divatját és berendezéseit. Persze az is lehet, hogy ez nem így van, pofonegyszerű a feladat, mégis rengeteg, ebből a szempontból elrontott alkotással lehet találkozni és sajnos a tapasztalat azt mutatja, hogy ha ez nem stimmel egy filmben, már-mint a kornak a hangulata, melyet megidéz, akkor az egész oda, hiteltelenné és nevetségessé válik, nem áll össze egy egészé. Itt azonban mindez sikerült, kiemelkedően jók a jelmezek és a díszletek, Nicholas lakása maga a megtestesült hetvenes évek. Rendkívül precíz és pontos kivitelezés, a hangulat tehát rendben van, ettől akár még működhetne is.

Ám mondjuk ki őszintén, *Az utolsó skót király* nem jó film. Fontos film, de nem jó: az első három jelenet után bármely nyolc évnél idősebb, kereskedelmi csatornákon edződött földlakó 70%-os biztossággal képes lenne megjósolni, mi lesz az utolsó képsor, sőt gyakorlatilag a közte lévő 1 óra 30 percet is viszonylag nagy pontossággal fel lehet vázolni. Nincs benne merész csavar, a készítők nem vállalnak semminemű kockázatot, csak hozzák a jól elvárható, közepes(nek is alig mondható), egyenletes színvonalat. Tényleg kár, hogy a film története felemésztette a történelmet. Nagy elvárásaink tehát ezek után ne legyenek, az érdeklődők nem ennek a filmnek a segítségével fognak pontos képet kapni *Idi Amin Dada* tábornok életéről és munkásságáról. Talán annyira elég, hogy elindítsa azt a bizonyos gondolatot, megbizsgálja az arra érdemesek szociális érzékenységét, körülbelül három és fél napra, esetleg az illető fellepozza a világháló vonatkozó fejezeteit, s rádöbbenjen: a fekete kontinensen a helyzet gyakorlatilag azóta sem változott, ott

élni sok esetben csak rettegés, és leszámítva pár megszállott afrikánistát, néhány külpolitikai újságíró és egy punk-zenekart senkit nem is érdekel.

Úgy működik ez a film, mint egy hatalmas lufi. Nem is lufi, sokkal inkább egy felfújható torta, sok-sok műanyag mázzal, és hatalmas tátongó belső ürességgel, amibe annyi levegőt pumpálnak mindenféle díjjal és óriásplakátokkal, hogy minden egyes megélt pillanata az utolsónak tűnik: csak várjuk, mikor durran és válik semmivé. Persze nem fog, életben marad, míg szép lassan elfelejti mindenki. Aztán pedig már úgyis mindegy mi lesz vele, hogy egy lesz a sok közül, egy a kétezres évek elején Afrikáról készült valamilyen film. ☼

AZ UTOLSÓ SKÓT KIRÁLY (THE LAST KING OF SCOTLAND)

származási ország: Egyesült Államok

gyártási év: 2006

műfaj: dráma, thriller

rendezte: Kevin Macdonald

szereplők: Forest Whitaker, James McAvoy, Gillian Anderson, Kerry Washington

magyarországi forgalmazó: Intercom

díjak, jelölések: Oscar díj 2007 – Forest Whitaker, legjobb színész. A film emellett még 34 díjat nyert és további 20 jelölést szerzett.